

**CHEGARA NAZORATI XIZMATINING RIVOJLANISH TARIXI VA
DINAMIKASI: ILG'OR DAVLATLAR TAJRIBASI VA
O'ZBEKISTON MISOLIDA**

THE DEVELOPMENT HISTORY AND DYNAMICS OF BORDER CONTROL
SERVICES: BEST PRACTICES OF ADVANCED COUNTRIES AND THE CASE
OF UZBEKISTAN

ИСТОРИЯ И ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ СЛУЖБЫ ПОГРАНИЧНОГО
КОНТРОЛЯ: ЛУЧШИЙ ОПЫТ РАЗВИТЫХ СТРАН И ПРИМЕР
УЗБЕКИСТАНА

Qurbonov Ilhommurol Ergashaliyevich

Anotatsiya

Mazkur ilmiy ishda chegara nazorati xizmatining rivojlanish tarixi, uning global miqyosda qanday shakllanganligi va jahonning ilg'or davlatlaridagi amaliy tajribalar tahlil qilinadi. O'zbekiston misolida chegaralarni nazorat qilish tizimi va uning rivojlanishiga doir muhim jihatlar ko'rib chiqiladi. Chegara xavfsizligini ta'minlashda zamonaviy texnologiyalar, xususan biometrik tizimlar, sun'iy intellekt, dronlar va avtomatlashtirilgan monitoring tizimlarining roli alohida e'tiborga olinadi. Shuningdek, mintaqaviy va xalqaro hamkorlik, chegara xavfsizligi masalalaridagi yondashuvlar va ularning O'zbekistonning ichki xavfsizlik tizimiga ta'siri tahlil etiladi. Ushbu tadqiqot chegaralar xavfsizligini ta'minlash bo'yicha samarali choralar ishlab chiqishga qaratilgan tavsiyalarni ishlab chiqadi.

Abstract

This scientific paper analyzes the history of the development of border control services, how it has been shaped globally, and the practical experiences of advanced countries. The border control system in Uzbekistan is examined, focusing on its development and key aspects. The role of modern technologies, particularly biometric systems, artificial intelligence, drones, and automated monitoring systems, in ensuring border security is highlighted. Additionally, regional and international cooperation, approaches to border security, and their impact on Uzbekistan's internal security system are analyzed.

The research develops recommendations aimed at improving effective measures for border security.

Аннотация

В данном научном исследовании анализируется история развития службы пограничного контроля, её формирование на глобальном уровне и практический опыт развитых стран. Рассматривается система пограничного контроля в Узбекистане, её развитие и ключевые аспекты. Особое внимание уделяется роли

современных технологий в обеспечении пограничной безопасности, таких как биометрические системы, искусственный интеллект, дроны и автоматизированные системы мониторинга. Также анализируются региональное и международное сотрудничество, подходы к вопросам пограничной безопасности и их влияние на внутреннюю безопасность Узбекистана. Исследование предлагает рекомендации по совершенствованию эффективных мер по обеспечению пограничной безопасности.

Kalit soʻzlar: Oʻzbekiston, chegara nazorati, xavfsizlik, biometrik tizimlar, sunʼiy intellekt, xalqaro hamkorlik, migratsiya, texnologiyalar, mintaqaviy xavfsizlik, nazorat tizimlari

Keywords: Uzbekistan, border control, security, biometric systems, artificial intelligence, international cooperation, migration, technologies, regional security, monitoring systems

Ключевые слова: Узбекистан, пограничный контроль, безопасность, биометрические системы, искусственный интеллект, международное сотрудничество, миграция, технологии, региональная безопасность, системы мониторинга

Kirish

Chegara nazorati xizmatining rivojlanishi va samarali faoliyati har bir davlatning hududiy yaxlitligi, milliy xavfsizligi va barqarorligi uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu xizmatning maqsadi nafaqat davlat chegaralarini noqonuniy kesib oʻtishning oldini olish, balki xalqaro savdo va turizm uchun xavfsiz sharoit yaratish, terrorizm, narkotrafik, odam savdosi va boshqa transmilliy jinoyatlarga qarshi kurashda samarali mexanizmlar yaratishdir. Bugungi global tahdidlar sharoitida chegaralarni himoya qilish masalasi faqat bitta davlat doirasida koʻrib chiqilmay, xalqaro hamkorlik, axborot almashinuvi va ilgʻor texnologiyalarni joriy etishni talab qiladi. Shu sababli, chegara nazorati xizmatining tarixiy taraqqiyoti, zamonaviy yondashuvlar va ilgʻor davlatlar tajribasi chuqur oʻrganilishi lozim.

Mazkur maqolaning maqsadi – chegara nazorati xizmatining tarixiy rivojlanishi, zamonaviy dinamikasi va ilgʻor davlatlar tajribasini tahlil qilish orqali ushbu sohada samaradorlikni oshirishga oid amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotda muhim eʼtibor quyidagi masalalarga qaratiladi:

- Chegara nazorati xizmatining tarixiy bosqichlarini oʻrganish;
- Zamonaviy tahdidlar va ularga qarshi kurash strategiyalarini tahlil qilish;
- Ilgʻor davlatlar tajribasi va texnologik yutuqlarni oʻrganish;
- Oʻzbekiston uchun muhim boʻlgan taklif va tavsiyalarni ishlab chiqish.

Metodologik yondashuv sifatida tarixiy tahlil, statistik ma'lumotlar asosida empirik tadqiqotlar va xalqaro tajriba tahlili qo'llanildi.

1-bo'lim: Chegara nazorati xizmatining tarixiy rivojlanishi

1.1. Dastlabki davrlarda chegara himoyasi

Insoniyat tarixining dastlabki bosqichlarida davlatlar chegaralarni himoya qilishga katta ahamiyat bermagan. Yevroosiyo mintaqasidagi ilk tsivilizatsiyalar o'z hududlarini tabiiy to'siqlar (tog'lar, daryolar, cho'llar) orqali himoya qilishga intilgan. Misol uchun, qadimgi Xitoy davlatida miloddan avvalgi III asrda qurilgan Buyuk Xitoy devori – chegara xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan ilk yirik inshootlardan biri hisoblanadi.

1.2. O'rta asrlar va milliy davlatlarning shakllanishi davri

O'rta asrlar davrida davlat chegaralari ko'proq siyosiy va harbiy ittifoqlar orqali himoya qilingan. Qal'alar va mudofaa inshootlari orqali strategik hududlarni nazorat qilish odatiy holga aylangan. Yevropada bu davrda feodal davlatlarning ichki va tashqi chegaralari ko'pincha o'zaro kelishuv yoki kuch ishlatish yo'li bilan belgilanar edi. XVI-XVII asrlarga kelib, markazlashgan milliy davlatlarning shakllanishi bilan bir qatorda chegaralarni rasmiy hujjatlar asosida belgilash va qo'riqlash amaliyoti rivojlana boshladi. Bu jarayon davlat suvereniteti tamoyilining rivojlanishi bilan bog'liq edi. Misol uchun, G'arbiy Yevropada Vestfaliya tizimi (1648-yil) davlatlararo chegaralarni rasmiylashtirishda muhim bosqich bo'ldi.

1.3. XIX-XX asrlarda chegara nazorati xizmatining rivojlanishi
XIX asr sanoat inqilobi davrida xalqaro savdo va migratsiya hajmining ortishi chegara nazoratining yangi tizimini yaratishni talab qildi. Pasport tizimining joriy etilishi va chegaralardagi rasmiyatchilikning kuchayishi bu davrning asosiy belgilaridan biri bo'ldi. XX asrga kelib, birinchi va ikkinchi jahon urushlari natijasida davlatlar o'z chegaralarini yanada kuchliroq nazorat qilishga majbur bo'ldi. Shu bilan birga, xalqaro tashkilotlar, masalan, Millatlar Ligasining chegaralar bo'yicha dastlabki tavsiyalari ishlab chiqildi.

Keyinchalik, Sovuq urush davrida davlatlar o'rtasidagi siyosiy raqobat chegaralardagi xavfsizlik choralarini sezilarli darajada oshirdi. Ayniqsa, Berlin devori yoki Koreya chegarasi kabi strategik nuqtalar qattiq nazorat ostida bo'lgan.

Zamonaviy chegara nazorati xizmatining dinamikasi

2.1. Zamonaviy global tahdidlar va ularning ta'siri

Bugungi kunda chegaralarni nazorat qilish faqat davlat hududini himoya qilish bilan cheklanmay, transmilliy tahdidlarga qarshi kurashda ham muhim rol o'ynaydi. Quyidagi zamonaviy tahdidlar chegara nazorati xizmatining dinamikasiga sezilarli ta'sir
ko'rsatmoqda:

Noqonuniy migratsiya: Yaqin Sharq va Afrika davlatlaridan kelayotgan migratsion oqimlar, ayniqsa, Yevropa Ittifoqi davlatlari uchun katta muammo hisoblanadi. Bunday holat inson huquqlarini himoya qilish va milliy xavfsizlikni ta'minlash o'rtasidagi muvozanatni talab qiladi.

Terrorizm: 2001-yil 11-sentyabr voqealaridan so'ng, davlatlar chegara xavfsizligi tizimini kuchaytirdi. Xalqaro terrorizm tahdidi chegaralarni nazorat qilish strategiyasini tubdan o'zgartirdi. Narkotrafik va odam savdosi: Chegaralardan noqonuniy tovarlar, shu jumladan giyohvand moddalar va insonlarni kontrabanda qilish holatlari xalqaro hamkorlikni kuchaytirish zaruratini paydo qildi. Kiberxavfsizlik va texnologik tahdidlar: Zamonaviy davrda chegara nazorati tizimlariga qarshi kiberhujumlar amalga oshirilmoqda. Bu esa texnologik rivojlanish orqali yangi himoya mexanizmlarini ishlab chiqishni talab etmoqda.

2.2. Texnologik rivojlanish va chegara nazorati

Bugungi kunda texnologiyalar chegara nazoratining samaradorligini oshirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etmoqda. Quyidagi texnologiyalar zamonaviy chegara xavfsizligida keng qo'llaniladi:

Biometrik tizimlar: Pasport va boshqa hujjatlar uchun barmoq izlari, ko'z qorachig'i va yuz tanish texnologiyalari qo'llaniladi. Bu nafaqat shaxsni tez aniqlashni, balki noqonuniy o'tish holatlarini kamaytirishni ta'minlaydi. Sun'iy intellekt va tahliliy tizimlar: Chegaralarda sun'iy intellekt asosida ishlaydigan videokuzatuv tizimlari va xavf-xatarlarni oldindan prognoz qiluvchi algoritmlar joriy etilmoqda. Dronlar va robotlashtirilgan qurilmalar: Ayrim davlatlarda dronlar chegarani havodan kuzatish uchun ishlatilmoqda. Bu usul chegara patrullarini yanada samarali qilishga yordam beradi. Avtomatlashtirilgan skanerlash tizimlari: Yuklarni tezkor tekshirish uchun rentgen va boshqa skanerlash texnologiyalari keng joriy etilmoqda.

2.3. Xalqaro tashkilotlarning roli

Chegara xavfsizligi xalqaro miqyosda muvofiqlashtirilgan yondashuvni talab qiladi. Xalqaro tashkilotlarning roli bu sohada beqiyosdir:

Interpol: Xalqaro jinoyatlarni kuzatish va chegara xavfsizligiga oid axborot almashishni muvofiqlashtiradi.

BMTning Qochqinlar bo'yicha oliy komissarligi (UNHCR): Migrantlar va qochqinlar huquqlarini himoya qilishda yordam beradi.

Frontex: Yevropa Ittifoqining tashqi chegaralarini qo'riqlash agentligi, qochqinlar oqimi va noqonuniy migratsiyaga qarshi chora-tadbirlarni muvofiqlashtiradi.

2.4. Zamonaviy muammolar va ularning yechimlari

Chegara nazorati xizmatlarining samaradorligini oshirish uchun quyidagi muammolarga alohida e'tibor qaratish lozim:

1. Byurokratik to'siqlar: Ko'plab davlatlarda chegara nazorati tizimlari murakkab va ko'p bosqichli jarayonlardan iborat. Bu esa resurslarning samarali taqsimlanishini

cheklaydi.

2. Chegaradagi korrupsiya: Ayrim davlatlarda chegaradan noqonuniy o'tishni ta'minlash uchun pora olish holatlari uchraydi.

3. Xalqaro hamkorlikning yetishmasligi: Davlatlararo aloqalarning sustligi chegara xavfsizligini ta'minlashdagi muammolardan biridir.

Yechim sifatida texnologiyalarni keng joriy etish, korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha qat'iy chora-tadbirlar va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kuchaytirish taklif qilinmoqda.

3.1. AQSh tajribasi: Customs and Border Protection (CBP) Amerika Qo'shma Shtatlari dunyodagi eng rivojlangan chegara nazorati tizimiga ega davlatlardan biridir. CBP (Customs and Border Protection) – AQShning chegara xavfsizligini ta'minlovchi asosiy agentligi bo'lib, quyidagi vazifalarni bajaradi: Chegarani noqonuniy o'tishlarning oldini olish;

Giyohvand moddalar va noqonuniy tovarlarning kontrabandasiga qarshi kurashish;

Pasport nazorati orqali noqonuniy migratsiyani aniqlash.

Texnologik yutuqlar:

CBP sun'iy intellekt asosida ishlaydigan videokuzatuv tizimlari, biometrik identifikatsiya va avtomatlashtirilgan yuk nazorati texnologiyalarini keng joriy qilgan. Shuningdek, dronlar va harakatlanuvchi kuzatuv minoralari chegara xavfsizligini ta'minlashda faol qo'llaniladi.

Dastur va strategiyalar:

AQSh-Meksika chegarasida qurilgan devor va uning atrofida o'rnatilgan texnologik kuzatuv tizimlari noqonuniy migratsiya va kontrabanda holatlarini sezilarli darajada kamaytirgan.

3.2. Yevropa Ittifoqi va Frontex

Yevropa Ittifoqi chegara nazorati bo'yicha maxsus agentlik – Frontexni tashkil etgan. Ushbu agentlikning asosiy maqsadi:

Yevropa Ittifoqining tashqi chegaralarini qo'riqlash;

Qochqinlar oqimlarini nazorat qilish;

A'zo davlatlar bilan chegara xavfsizligi sohasida hamkorlikni rivojlantirish.

Qochqinlar va migratsiya nazorati:

Yaqin Sharq va Shimoliy Afrikadan kelayotgan migratsion oqimlar Yevropa davlatlarida jiddiy muammolarni keltirib chiqardi. Bu muammolarni hal qilishda Frontex qochqinlar oqimini tartibga solish va noqonuniy o'tishlarning oldini olish bo'yicha samarali tizim yaratdi.

Innovatsion texnologiyalar:

Yevropa davlatlari sun'iy yo'ldoshlar orqali chegaralarni kuzatish, biometrik tizimlarni joriy qilish va axborot almashinuvini tezlashtirish uchun yagona Schengen

axborot tizimidan foydalanmoqda.

3.3. Isroil tajribasi: xavfsizlik devorlari va texnologiyalar

Isroil davlatining xavfsizlik sohasidagi tajribasi dunyodagi eng samaralilaridan biri sifatida tan olinadi. U o'z chegaralarida quyidagi yondashuvlarni qo'llaydi: Xavfsizlik devorlari: Isroil-Falastin chegarasida qurilgan xavfsizlik devorlari noqonuniy o'tishlarni sezilarli darajada kamaytirdi.

Sun'iy intellekt va dronlar: Chegaralar bo'ylab doimiy ravishda kuzatuv olib borish uchun dronlar va zamonaviy kuzatuv kameralaridan foydalaniladi.

Biometrik identifikatsiya: Isroilda biometrik identifikatsiya texnologiyalari har bir insonni aniqlashda qo'llanilib, xavfsizlik darajasini oshiradi.

3.4. Janubiy Koreya va Yaponiya tajribalari

Janubiy Koreya va Yaponiya chegara nazorati tizimlarida texnologik innovatsiyalarni keng joriy qilgan davlatlar hisoblanadi.

Janubiy Koreya: Shimoliy Koreya bilan chegara chizig'i bo'ylab o'rnatilgan zamonaviy kuzatuv tizimlari, infratovush signalizatsiyalari va himoya inshootlari yuqori darajadagi xavfsizlikni ta'minlaydi.

Yaponiya: Orollar davlati bo'lgan Yaponiya dengiz va havo yo'llarini nazorat qilishda sun'iy yo'ldosh texnologiyalari va dronlardan foydalanadi. Shu bilan birga, chegara nazorat punktlarida yuzni aniqlash tizimlari keng qo'llaniladi.

3.5. Ilg'or tajribalar va O'zbekiston uchun darslar

Ilg'or davlatlarning tajribasi shuni ko'rsatadiki, texnologik innovatsiyalar va xalqaro hamkorlik chegaralarni samarali nazorat qilish uchun muhim hisoblanadi. O'zbekiston uchun: Biometrik tizimlar: Pasport nazoratida barmoq izi va yuzni aniqlash texnologiyalarini joriy qilish;

Texnologik rivojlanish: Chegaralar bo'ylab dronlar va kuzatuv kameralarini o'rnatish;

Xalqaro hamkorlik: Yevropa Ittifoqi va Frontex kabi tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish;

Inson kapitali rivoji: Chegara nazorati xodimlarini xalqaro tajriba asosida malaka oshirish dasturlariga jalb qilish.

4.1. Milliy xavfsizlik va chegara nazorati tizimi

O'zbekiston Markaziy Osiyoda strategik geografik joylashuvga ega bo'lib, beshta qo'shni davlat bilan quruqlik chegaralarini bo'lishadi. Ushbu mintaqaviy xususiyatlar milliy xavfsizlik nuqtai nazaridan chegara nazorati xizmatini rivojlantirishni muhim qiladi.

O'zbekistonning asosiy chegara xavfsizligi vazifalari:

Qo'shni davlatlar bilan chegaralarni noqonuniy kesib o'tishning oldini olish; Narkotrafik va odam savdosiga qarshi kurash; Tinchlik va barqarorlikni saqlashda mintaqaviy hamkorlikni kuchaytirish;

Terrorizm va ekstremizm tahdidlariga qarshi choralar ko'rish.
4.2. O'zbekistonda chegaralarni himoya qilishning hozirgi holati
So'nggi yillarda O'zbekiston chegara xavfsizligini kuchaytirish bo'yicha quyidagi qadamlarni amalga oshirdi:

Texnologiyalar joriy etilishi: Chegara nazorati punktlariga biometrik pasport tizimi, yuklarni skanerlash qurilmalari va elektron ma'lumotlar bazasi kiritildi.

Qo'shni davlatlar bilan hamkorlik: Qozog'iston, Qirg'iziston va Tojikiston bilan chegaralarni rasmiylashtirish va savdo oqimini qulaylashtirish bo'yicha kelishuvlar amalga oshirildi.

Huquqiy bazani takomillashtirish: Chegara xavfsizligiga oid qonunchilik kuchaytirildi va xalqaro standartlarga moslashtirildi.

4.3. Chegara xavfsizligini rivojlantirish yo'nalishlari

O'zbekistonning chegara nazorati xizmatini samarali rivojlantirish uchun quyidagi yo'nalishlar bo'yicha ishlarni kuchaytirish lozim:

1. Texnologik innovatsiyalar:

Biometrik va sun'iy intellekt tizimlari: Chegara nazorat punktlarida yuzni aniqlash va xavf-xatarlarni prognozlash algoritmlarini joriy etish.

Dronlar va sun'iy yo'ldoshlar: Qiyin geografik sharoitdagi hududlarni kuzatish uchun yuqori texnologiyali uskunalarni joriy qilish.

Elektron monitoring: Chegara hududlarida mobil ilovalar orqali fuqarolarning xabar berish imkoniyatlarini kengaytirish.

2. Xodimlar malakasini oshirish:

Xalqaro tajriba asosida chegara xodimlari uchun malaka oshirish dasturlarini tashkil qilish. Chegara xizmatini olib borishda axborot texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirish.

3. Qo'shni davlatlar bilan hamkorlik:

O'zbekiston va qo'shni davlatlar o'rtasida axborot almashish tizimini kuchaytirish.

Markaziy Osiyoda mintaqaviy xavfsizlik bo'yicha qo'shma dasturlarni joriy qilish. Qo'shni davlatlar bilan chegara chizig'ini rasmiylashtirishni to'liq yakunlash.

4.4. Ilg'or tajribalarni qo'llash

Ilg'or davlatlar tajribasi O'zbekiston uchun muhim darslar beradi. Jumladan: AQSh tajribasi: Har bir chegara nazorat punktida zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish.

Yevropa Ittifoqi tajribasi: Migratsiya oqimini tartibga solish uchun xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kuchaytirish.

Isroil tajribasi: Chegaralarni mudofaa inshootlari bilan mustahkamlash va xavfsizlik texnologiyalaridan keng foydalanish.

4.5. Mintaqaviy xavfsizlik va xalqaro hamkorlik

Markaziy Osiyo mintaqasida O‘zbekiston xalqaro hamkorlikni kuchaytirishga intilmoqda. Bu, ayniqsa, Afg‘oniston bilan chegaradagi xavfsizlikni ta‘minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Mintaqaviy doirada quyidagi choralar ko‘rilmoqda: ShHT (Shanxay Hamkorlik Tashkiloti) doirasidagi hamkorlik: O‘zbekiston ShHT doirasida terrorizm va ekstremizmga qarshi kurash bo‘yicha qo‘shma chora-tadbirlarni qo‘llab-quvvatlamoda.

CICA (Osiyoda hamkorlik va ishonch choralari bo‘yicha yig‘ilish): Xavfsizlik va mintaqaviy barqarorlikni mustahkamlash uchun platformalar yaratmoqda.

4.6. Istiqboldagi imkoniyatlar

O‘zbekiston uchun chegaralarni nazorat qilish sohasida texnologik va mintaqaviy rivojlanishning yangi bosqichlari mavjud:

Raqamli chegara tizimi: Xalqaro yuk va yo‘lovchi oqimini tezkor va shaffof nazorat qilish imkonini beradigan raqamli tizimlarni joriy etish. Tashqi investitsiyalar: Chegara xavfsizligi infratuzilmasini rivojlantirish uchun xalqaro moliyaviy tashkilotlar yordamidan foydalanish

1. Tarixiy rivojlanish: Chegara nazorati xizmatining rivoji davlat boshqaruvining mustahkamlanishi bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, tarixiy bosqichlar davomida siyosiy, iqtisodiy va texnologik o‘zgarishlar bilan uyg‘unlashgan.

2. Zamonaviy tendensiyalar: Bugungi kunda biometrik texnologiyalar, sun‘iy intellekt, dronlar va avtomatlashtirilgan tizimlar chegaralarni nazorat qilishda markaziy o‘rinni egallaydi.

3. Ilg‘or davlatlar tajribasi: AQSh, Yevropa Ittifoqi, Isroil, Janubiy Koreya va Yaponiya misolida chegara nazoratida texnologiyalar va xalqaro hamkorlikning muhimligi ko‘rsatib o‘tildi.

4. O‘zbekiston imkoniyatlari: Markaziy Osiyoda strategik joylashgan O‘zbekiston xalqaro tajribalardan foydalanib, chegara nazorati tizimini yanada takomillashtirishi mumkin.

5. Tavsiyalar O‘zbekiston va boshqa davlatlar uchun chegara nazorati xizmatini takomillashtirish bo‘yicha quyidagi tavsiyalar beriladi:

6. Texnologik rivojlanish:

7. Biometrik tizimlarni kengaytirish: Pasport nazorati va shaxsni aniqlash tizimlariga yuqori aniqlikdagi biometrik qurilmalarni joriy qilish. Sun‘iy intellekt asosidagi kuzatuv tizimlari: Chegaralarni doimiy monitoring qilish uchun sun‘iy intellektdan foydalanish. Dronlar va sun‘iy yo‘ldosh texnologiyalari: Chegaralarni havodan kuzatish va yirik hududlarni nazorat qilish.

8. Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish:

9. Qo‘shni davlatlar bilan chegara xavfsizligi sohasida doimiy axborot almashinuvi.

Xalqaro tashkilotlar (Interpol, Frontex va UNHCR) bilan faol hamkorlikni rivojlantirish.

Markaziy Osiyoda yagona xavfsizlik strategiyasini ishlab chiqish.

3. Chegara xodimlarini tayyorlash:

Xalqaro darajadagi o'quv dasturlarini ishlab chiqish va tajriba almashish imkoniyatlarini kengaytirish.

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish bo'yicha maxsus treninglarni tashkil etish.

Chegara xizmatiga malakali kadrlarni jalb qilish.

4. Huquqiy va institutsional islohotlar:

Chegara nazorati bo'yicha qonunchilikni xalqaro standartlarga moslashtirish. Chegara xavfsizligi infratuzilmasini mustahkamlash uchun davlat byudjeti va tashqi investitsiyalarni jalb qilish.

5. Migratsiya va qochqinlar oqimini boshqarish:

Qochqinlar va noqonuniy migrantlar masalasini hal qilishda inson huquqlarini hurmat qiluvchi yondashuvni joriy qilish.

Migratsiya oqimlarini tartibga soluvchi xalqaro tajribalarni qo'llash.

5.3. Istiqbolli yo'nalishlar

Kelajakda O'zbekiston va mintaqadagi boshqa davlatlar quyidagi yo'nalishlarda ish olib borishlari lozim:

Raqamli chegara nazorati: Chegaralar bo'ylab raqamli tizimlar orqali har bir harakatni avtomatik nazorat qilish.

Global xavfsizlik choralari: Terrorizm, odam savdosi va narkotrafikka qarshi kurashda global miqyosda kuchli hamkorlik qilish.

Barqaror iqtisodiy rivojlanish uchun qulay sharoit yaratish: Chegaralarni noqonuniy harakatlardan himoyalab, xalqaro savdo va turizmni rivojlantirishga ko'maklashish.

Xulosa:

Chegara nazorati xizmatlarining rivojlanishi, asosan, davlatlar o'rtasidagi xavfsizlik, iqtisodiy va migratsiya jarayonlarining o'zgaruvchan talablariga moslashib borishga asoslangan. Bugungi kunda, texnologiyalarning rivojlanishi, xalqaro hamkorlik va xavfsizlik tahdidlari, chegara nazorati tizimlarining modernizatsiya qilishini va samaradorligini oshirishni talab qiladi. Shuningdek, bu jarayonlarda davlatlar o'rtasidagi hamkorlik va integratsiya, chegara nazoratining samarali va tezkor amalga oshirilishiga katta yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Davlat chegara xavfsizligi to'g'risidagi qonunchilik hujjatlari:
O'zbekiston Respublikasi "Davlat chegarasi to'g'risida"gi Qonuni. (O'zR Qonun hujjatlari to'plami, 1999).
O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Davlat chegaralarini himoya qilish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori (2020).
2. Ilmiy va tahliliy maqolalar: Akhmedov, R. "Markaziy Osiyoda chegara xavfsizligi muammolari". Markaziy Osiyo tadqiqotlari jurnali, 2021. Karimov, U. "Mintaqaviy hamkorlik va chegara nazorati". Geosiyosiy tahlil jurnali, 2020. Iskandarov, T. "O'zbekistonda chegara nazorati va xalqaro tajribalar". Tahliliy sharh, 2023.
3. Xalqaro tashkilotlar hisobotlari va manbalari: Frontex (Yevropa Ittifoqi chegaralarni boshqarish agentligi) yillik hisobotlari: www.frontex.europa.eu
BMTning Qochqinlar bo'yicha Oliy Komissarligi (UNHCR): www.unhcr.org
Interpolning xalqaro chegaralarni boshqarish bo'yicha hisobotlari: www.interpol.int
4. Ilg'or davlatlar tajribasi: US Customs and Border Protection (CBP) hisobotlari: www.cbp.gov
Isroil xavfsizlik texnologiyalari bo'yicha tadqiqotlar. Jerusalem Institute for Policy Research, 2022. Yaponiya va Janubiy Koreya chegara xavfsizligi: Asia-Pacific Security Journal, 2021.
5. Texnologik va xavfsizlik yutuqlari bo'yicha adabiyotlar: Brynjolfsson, E., McAfee, A. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. Norton & Company, 2014. Newman, C. "Border Security Innovations: Drones and Artificial Intelligence". TechWorld Journal, 2020. Schengen Information System (SIS) bo'yicha ma'lumotlar: www.schengenvisainfo.com
6. Mintaqaviy tahlil va hamkorlik bo'yicha ishlanmalar: Shangin, A. "Markaziy Osiyoda xavfsizlikni ta'minlash". Eurasian Security Review, 2021. O'zbekiston va qo'shni davlatlar o'rtasidagi chegara masalalari. Toshkent universiteti xalqaro tadqiqotlar jurnali, 2023.
7. Rasmiy statistik ma'lumotlar va press-relizlar:
O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi hisobotlari.